

А. М. Пугач,

к. т. н., доцент, Дніпропетровський державний аграрний університет

ДЕРЖАВНЕ СТИМУЛЮВАННЯ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА СТВОРЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ПРОДУКЦІЇ В АГРАРНОМУ ВИРОБНИЦТВІ

A. Pugach,

Ph.D., Associate Professor, Dnepropetrovsk State Agrarian University

STATE PROMOTION RESEARCH ACTIVITIES AND CREATING INNOVATIVE PRODUCTS IN AGRICULTURAL PRODUCTION

Відмічено, що з урахуванням сучасних вимог переходу агропромислового виробництва до ринкової економіки, докорінної перебудови соціально-економічних відносин на селі галузева структура зайнятих наукових кадрів в системі Національної академії аграрних наук потребує удосконалення в напрямі збільшення чисельності наукових кадрів в сфері аграрної економіки та механізації та електрифікації аграрного виробництва.

Для досягнення конкурентоспроможності продукції АПК на внутрішньому та світовому ринку особливо актуальною стає проблема переведення аграрної сфери на інноваційну модель розвитку, її вирішення значною мірою забезпечуватиметься створенням спеціальних інноваційних структур, головним завданням яких є сприяння розвитку інновацій, їх поширення та впровадженню у виробництво.

Визначено, що для розвитку наукового забезпечення державного управління агропромисловим виробництвом на даний час необхідне розширення досліджень у пріоритетних напрямках, збільшення наукових розробок, підвищення якісного складу інновацій та їх впливу на результативність інноваційної діяльності.

It is noted that with the current requirements of agroindustrial production transition to a market economy, a radical restructuring of social and economic relations in the rural industrial structure of scientific personnel employed in the system of the National Academy of Agricultural Science needs improvement towards increasing the number of scientific personnel in the field of agricultural economics and agricultural mechanization and electrification production.

To achieve the competitiveness of agricultural products in the domestic and international market especially urgent problem transferring agricultural sphere to an innovative model of development, its decision largely ensured the creation of special innovative structures, whose main task is to promote innovation, their distribution and introduction into production.

It was determined that the development of scientific support governance agricultural production in the present study needed improvements in priority areas, increase scientific development, improving the quality of the innovations and their impact on the effectiveness of innovation.

Ключові слова: державне стимулювання, науково-дослідна діяльність, створення інноваційної продукції, аграрне виробництво.

Key words: state incentives, research and development, creating innovative products, agricultural production.

ВСТУП

З урахуванням сучасних вимог переходу агропромислового виробництва до ринкової економіки, докорінної перебудови соціально-економічних відносин на селі галузева структура зайнятих наукових кадрів в системі Національної академії аграрних наук України по-

требує удосконалення в напрямі збільшення чисельності наукових кадрів в сфері аграрної економіки та механізації та електрифікації аграрного виробництва.

Аналіз свідчить, що регіональне розміщення наукових і науково-дослідних установ із вимоги щодо поліпшення організації наукового забезпечення агропро-

мислового виробництва в Україні потребують удосконалення науково-технічним прогресом, яке здійснюється НААН, Мінагрополітики та іншими відомствами. Формування і територіальне розміщення науково-дослідних установ в Україні відбувалось під впливом ряду факторів, зокрема природних, економічних, матеріально-технічних, кадрових тощо. Цим зумовлене у багатьох випадках неадекватне розміщення окремих земельних і галузевих інститутів потребам у розробці наукових проблем розвитку аграрного виробництва з урахуванням ґрунтово-кліматичних і економічних особливостей регіонів. Більшість наукових інститутів зосереджена у зоні Лісостепу України. До того ж, значна їх частина має зональний характер. Водночас в зоні Степу явно недостатньо наукових установ, які здійснювали б комплексні дослідження щодо вирішення проблем чітко вираженого ризикованого степового землеробства, розвитку тваринницьких галузей в екстремальних умовах.

Проблеми інноваційного розвитку підприємств були пріоритетними у дослідженнях таких вітчизняних і зарубіжних фахівців: В.П. Александрової, І.Ансоффа, Ю.М. Бажала, А.М. Бірмана, В.І. Бокія, О.Д. Василика, Л. Водачека, А.С. Гальчинського, Д.М. Гвішіані, В.М. Гейця, А.П. Гречан, А.В. Гриньова, А.І. Даниленка, М.Я. Дем'яненко, М. П. Денисенка, І.А. Ігнатієвої, В.С. Кабакова, М.М. Кирилова, М.Д. Корінська, О.О. Лапко, Н.І. Лапіна, І. В. Новікової, В.М. Опаріна, К.В. Павлюк, А.А. Пересади, П.Т.Саблука, М.І. Савлука, Б. Санти, І.О.Тарасенко, В.М. Федосова, М.Г. Чумаченка, Ю.Є. Шенгера, Й. Шумпетера, С.І. Юрія, Ю.В. Яковця та інших. Питанням державної підтримки, пошуку джерел інвестиційних ресурсів, інформаційному забезпеченню розробки та впровадження інноваційних проектів в агропромисловому виробництві присвячено праці С.А. Володіна, А.П. Гайдучького, С.О.Гуткевич, О.І. Дація, Л.В. Дейнеко, І.В. Драган, О.В. Іванченка, М.Х. Корецького, М.Й. Маліка, Л.О. Мармоль, О.М. Петухової, Г.М. Підлісецького, М.А. Садикова, В.В. Юрчишина.

Проте, незважаючи на цінність проведених досліджень, в Україні категорія "науково-дослідної діяльності" залишається недостатньо дослідженою, а її аналіз зводиться переважно до оцінки діяльності окремих економічних суб'єктів з розробки та залучення нових технологій або вдосконалених інноваційних продуктів.

ЗАВДАННЯ

Завданням статті є:

- провести аналіз забезпеченості науковими кадрами сфери аграрної економіки та механізації та електрифікації аграрного виробництва;
- розглянути проблему переведення аграрної сфери на інноваційну модель розвитку;
- визначити заходи державного стимулювання науково-дослідної діяльності та створення інноваційної продукції в аграрному виробництві.

РЕЗУЛЬТАТИ

Організація науково-дослідної діяльності в аграрному виробництві значно залежить від загальних тенденцій та вирішення проблем розвитку науки в Україні.

На сьогодні в Україні склалася досить суперечна і тривожна ситуація. Діє розгалужена мережа наукових

організацій різних типів, робота яких спрямована на забезпечення належного науково-технічного рівня практично всіх сфер національної економіки. Збільшується кількість організацій, що виконують наукові та науково-технічні роботи за всіма секторами науки, крім заводського. З кожним роком зростає кількість закладів, де є аспірантура, збільшується кількість аспірантів і докторантів [1].

Однак немає очікуваного результату. Через відсутність вільних коштів у наукових організаціях погіршується матеріально-технічна база, морально старіє наукове устаткування та обладнання. В організаціях, установах та на підприємствах, які здійснюють дослідження й розробки, зменшується кількість фахівців, зайнятих науковою та науково-технічною роботою.

Аналіз свідчить про наявність колосального розриву між наукою, що пропонує інновації, та безпосереднім виробництвом, яке споживає ці інновації у вигляді нової техніки й технологій [2, с. 231]. Від наукових досліджень усе менше переходять до стадії дослідно-конструкторських розробок, що формує таку структуру пропозиції інновацій, де домінують незавершені розробки.

Одне з головних завдань держави, на думку видатного економіста П. Саблука, полягає в тому, щоб робити для людей те, що їм потрібно, що самі вони власними зусиллями не можуть робити взагалі або ж належним чином [3, с. 71]. Цей аргумент наводять досить часто, коли необхідно обґрунтувати участь держави у фінансуванні тих напрямів НДДКР, які не можуть підтримувати приватні інституції. Щодо аграрної сфери, то це стосується, насамперед, фундаментальних і деяких прикладних наукових досліджень.

Для досягнення конкурентоспроможності продукції АПК на внутрішньому та світовому ринку особливо актуальною стає проблема переведення аграрної сфери на інноваційну модель розвитку, її вирішення значною мірою забезпечуватиметься створенням спеціальних інноваційних структур, головним завданням яких є сприяння розвитку інновацій, їх поширення та впровадження у виробництво.

Ефективними інноваційними заходами інтенсифікації агропромислового виробництва залишаються традиційні нововведення з використання сортового й високоякісного насіння, що може забезпечити збільшення врожаю зерна на 20—25% [1]. Практика довела, що недостатній рівень розвитку технологічної бази, притаманний багатьом структурним підрозділам цього виду діяльності, представляє складну проблему, яка вирішується шляхом активізації інноваційної діяльності, задіяння важелів, які сприяють підвищенню ефективності виробництва. Найважливішою складовою цієї проблеми є фінансування інноваційної діяльності наукових установ і підприємств з метою реалізації проектів, спрямованих на кардинальну модернізацію основних засобів і продукції, розширення асортименту продуктів харчування та поліпшення їх якості. Гальмування процесу науково-технічної діяльності для розвитку харчової промисловості може мати негативні наслідки в майбутньому, які виявлятимуться у зменшенні ефективності й уповільненні темпів оновлення номенклатури продукції та модернізації основного капіталу галузі [3].

Окремим аспектом є новизна і значущість продукції. Новизна продукції охоплює дві сторони:

1) технологічна включає використання нових матеріалів, напівфабрикатів і комплектуючих, отримання принципово нових видів продукції; або принципово нових видів продукції; нові технології виробництва, більш високий ступінь механізації й автоматизації, нова організація виробничого процесу;

2) ринкова включає новизну для промисловості у масштабі світу, країни або лише одного підприємства.

Значущість інновації для підприємства визначається метою та результатами, що очікуються або вже ним отримані. До них належить випуск нових видів продукції, адаптація новітніх технологій до потреб виробництва, розширення номенклатури продукції або заміна її застарілих видів, зменшення витрат на випуск продукції підвищення ефективності виробництва та ін.

Посилення вимог при визначенні продукції як інноваційної, встановлення більш чітких якісних і кількісних критеріїв, зокрема обмеження строку віднесення нової продукції до інноваційної трьома останніми роками, спричинило обвальне зниження показників інноваційної діяльності.

Багато в чому інноваційна активність у аграрних підприємствах залежить від розвитку вітчизняного машинобудування, науково-технічного прогресу в цій базовій галузі економіки, яка відповідно з ланцюговою реакцією забезпечує прогрес в інших видах економічної діяльності. Доводиться констатувати, що процеси у вітчизняному машинобудуванні не створюють належних умов для інновацій.

На розвиток інноваційної діяльності впливає особистісний фактор, ініціатива людей, обізнаних з технологічними процесами, продукцією та вимогами ринку. Останніми роками спостерігається певний спад у винахідництві, створенні промислових зразків, поданні раціоналізаторських пропозицій. Для забезпечення якісного зберігання та переробки сільськогосподарської сировини необхідним є розвиток машинобудування для агропромислового виробництва.

Підприємства Держсільгоспмашу серійно виготовляють спеціалізовані машини й обладнання для 24 підгалузей харчової та переробної промисловості, у тому числі для цукрової, хлібопекарської, макаронної, дріжджової, кондитерської, пиво-безалкогольної, спиртової та лікеро-горілчаної, олієжирової, молочноконсервної, крохмале-паткової, ефіро-парфумерної, харчоконцентратної, плодоовочеконсервної, м'ясо-, молоко- та картоплепереробної, комбікормової, елеваторно-складської, борошномельно-круп'яної, виноробної та рибної промисловості, а також для виробництва продуктів дитячого харчування, тари та пакування; техніку для торгівлі й громадського харчування.

За роки незалежності України за рахунок бюджетного фінансування створено потоково-механізовану лінію для обробки кишок та установку для оглушення свиней, турбіни для цукрових заводів, преси для глибокого віджиму жому, обладнання для сульфатації цукрового соку й сиропу, барабанну сушильну установку для цукру, печі для пекарень та кондитерських виробів, тістомісильні й тісторозкатувальні машини, обладнання для виробництва твердих сирів, машини для за-

гортання цукерок, комплект обладнання для фасування пряників і печива, фасувально-укупорювальні машини для лікеро-горілчаних виробів, пива та безалкогольних напоїв, машини з переробки овочів, етикетувальні машини для овочеконсервної підгалузі тощо. Крім бюджетних робіт, підприємства України за власні кошти відновили виробництво частини продовольчого обладнання, переданого в Росію, освоїли виробництво обладнання малої потужності для переробки сільгоспсировини (млинів, крупорушок, олійниць, пекарень тощо).

Усього за 1992—2009 рр. для харчової та переробної промисловості, сільгоспідприємств і фермерських господарств створено й освоєно серійне виробництво понад 500 найменувань продовольчого обладнання [3]. Це дало змогу зменшити залежність України від імпорту, створити додаткові робочі місця, поліпшити економічні показники як підприємств машинобудування, так і харчової та переробної промисловості.

Основним інститутом, який здійснює наукові роботи в АПК залишається Національна академія аграрних наук. Вона здійснює свою діяльність на принципах самоврядного управління, самостійного формування планів і програм науково-дослідних робіт в сфері агропромислового виробництва. Для підвищення науково-методичного рівня науково-дослідної діяльності в системі академії створені науково-методичні центри, виділені головні наукові установи з виконання науково-технічних програм. Зокрема функціонують науково-методичні центри "Агроекологія", "Меліорація", "Зернове господарство", "Кормовиробництво", "Захист рослин", "Розведення тварин", "Технології у тваринництві" та ряд інших. На базі провідних наукових установ урядовими рішеннями визначені Національні наукові центри, які виконують Державні науково-технічні програми.

З метою надання організаційно-методичної допомоги виробничо-господарським формуванням у впровадженні науково-технічних розробок у виробництво, їх виробничої перевірки на базі провідних наукових установ створені в Автономній Республіці Крим та областях Центри наукового забезпечення агропромислового виробництва.

Отже, організаційно-структурна побудова системи наукового забезпечення розвитку аграрного виробництва країни в основному відповідає сучасним вимогам демократичного державотворення.

Аналіз стану аграрної реформи, соціально-економічний моніторинг ведення сільськогосподарського виробництва та соціальних проблем села у регіонах України, дає змогу розробити такі завдання для їх вирішення на регіональному рівні: розробити рекомендації щодо впровадження нових механізмів господарювання, які б забезпечували адаптацію агропромислових підприємств до ринкових умов; забезпечити впровадження комплексної системи наукового та інформаційно-консультаційного забезпечення агропромислового виробництва.

По окремих пропозиціях, які можуть бути прийняті до виконання, нами накреслено певні заходи, зокрема теоретичне обґрунтування необхідності формування моніторингу соціально-економічних результатів аграрної реформи; економічне й соціальне оцінювання

результатів аграрної реформи та стану розвитку системи її моніторингу; визначення стану правової й програмної бази та організаційно-функціональних проблем побудови системи моніторингу соціально-економічних результатів аграрної реформи в регіоні; обґрунтування створення регіонального центру моніторингу результатів аграрної реформи; обґрунтування розробки рекомендацій щодо створення інфраструктури інформаційної системи та матеріально-технічного забезпечення діяльності регіонального центру моніторингу; обґрунтування та розробка пропозицій щодо адаптації регіонального центру моніторингу до системи управління сільським господарством і продовольством регіону; обґрунтування та розробка рекомендацій щодо опрацювання організаційно-економічних механізмів регіонального регулювання соціально-економічних результатів аграрної реформи.

Стосовно інформаційно-консультаційного обслуговування необхідно запропонувати: на регіональному рівні через постанови обласних рад визначити розвиток аграрного науково-технічного потенціалу кожної конкретної області; впровадити регіональне замовлення на розробку науково-технічної продукції на світовому рівні розвитку науки й техніки з визначенням кінцевого практичного результату та передачею регіональному замовникові апробованих нових організаційно-економічних і технологічних рішень, технічних засобів, проектів, нових матеріалів, випуску наукоємної продукції; забезпечити впровадження державного замовлення на розробку базових регіональних програм за рахунок коштів Державного бюджету України та позабюджетних органів міністерств і відомств; заснувати в головних управліннях сільськогосподарського виробництва та продовольства облдержадміністрацій регіональні фонди завершених науково-дослідних і проектно-конструкторських розробок в аграрній сфері як інтелектуального надбання регіону, визначити порядок їх формування та використання; для зосередження зусиль усіх наукових організацій і вищих навчальних закладів аграрного профілю регіону незалежно від їх відомчого підпорядкування на розв'язанні актуальних проблем агропромислового комплексу та прискорення науково-технічного прогресу в його галузях надати належним чином акредитованим навчально-науковим закладам і установам функції науково-методичних центрів з координації пошукових і прикладних досліджень, здійснюваних в агропромисловій сфері; вносити пропозиції та затверджувати на сесіях обласних рад регіональні комплексні програми невідкладних заходів щодо ефективного використання науково-технічного потенціалу наукових організацій і вищих навчальних закладів, охорони навколишнього середовища та раціонального природокористування, визначення перспективних напрямів розвитку агропромислового комплексу регіону, цілеспрямованого здійснення соціально-економічної реформи в сільському господарстві, розробки науково-методичного забезпечення для створення й освоєння ресурсощадних систем, машинних і біологічних технологій виробництва високоякісних продовольчих і сировинних ресурсів, розвитку селекційного процесу в рослинницьких і тваринницьких галузях. На ці цілі необхідно щорічно передбачати фінансування видатків з обласних бюджетів.

ВИСНОВКИ

Отже, для розвитку аграрної науки на даний час необхідно розширити дослідження у пріоритетних напрямках, збільшення наукових розробок, підвищення якісного складу інновацій та їх впливу на результативність інноваційної діяльності.

Аналіз дає підстави для висновків, що організація завершення науково-технічних, науково-технологічних й організаційно-економічних розробок, їх формування як вид інноваційної продукції; виробничої перевірки та здійснення широкої пропаганди з метою прискорення практичного освоєння досягнень науки потребують значного удосконалення, спрямованого на створення системи інформаційно-інноваційної бази розвитку конкурентоспроможного агропромислового виробництва на ринкових засадах.

Інноваційна продукція створена науковими установами за рахунок коштів Державного бюджету є власністю держави і як важлива складова матеріально-ресурсного потенціалу має використовуватись у суспільному виробництві з високою віддачею. Це надзвичайно важливий чинник для забезпечення сталого розвитку аграрного сектора економіки, і тому його широке застосування набуває першочергового значення.

Література:

1. Даций О.І. Інституційні зміни як основа подолання суперечностей інноваційного розвитку // Інвестиції: практика та досвід. — 2010. — № 9. — С. 32—35.

2. Кобець А.С. Державна політика інтеграції освіти і науки України в системі інноваційної економіки: засади, механізми управління, напрями забезпечення [монографія] / А.С. Кобець. — Донецьк: ТОВ "Юго-Восток", 2012. — 472 с.

3. Саблук П.Т. Нова економічна парадигма формування стратегії національної продовольчої безпеки України в XXI столітті / П.Т. Саблук: доп. на 3-х Всеукр. зборах вчених економістів-аграрників (29—30 березня 2009 р.). — К.: УААН ІАЕ, 2009. — 94 с.

References:

1. Datsij, O.I. (2010), "Institutional change as a basis for overcoming the contradictions of innovative development", *Investysii: praktyka ta dosvid*, vol. 9, pp. 32—35.

2. Kobets', A.S. (2012), *Derzhavna polityka intehtatsii osvity i nauky Ukrainy v systemi innovatsijnoi ekonomiky: zasady, mekhanizmy upravlinnia, napriamy zabezpechennia* [The state policy of integration of education and science of Ukraine in the innovation economy: principles, mechanisms of control, providing directions], TOV "Yuhovostok", Donetsk, Ukraine.

3. Sabluk, P.T. (2009), "The new economic paradigm of strategy formation of national food security of Ukraine in the twentieth century", 3-i Vseukr. zborakh vchenykh ekonomistiv-aharnykyv [3 All-Ukrainian. meeting of scientists agricultural economists], UAAN IAE, Kyiv, Ukraine, 29—30 March 2009, 94 p.

Стаття надійшла до редакції 09.02.2014 р.